י"ט כסלו ב

א. די גאולה פון אַלטן רבין בי"ט כסלו איז געווען ביום השלישי בשבוע, ווי ער שרייבט במכתבו הידוע[1], אַז אין „יום שהוכפל בו כי טוב י"ט כסלו . . וכשקריתי[2] בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי . . יצאתי בשלום"[3].

וויבאַלד דער אַלטער רבי אַליין איז מדגיש אַז זיין גאולה איז ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב — איז פאַרשטאַנדיק בפשטות, אַז דער תוכן פון דער גאולה די"ט כסלו האָט אַ שייכות צום תוכן פון יום השלישי[4] בשבוע.

ב. וי"ל נקודת הביאור בזה:

עס איז ידוע[5], אַז „יפוצו מעיינותיך חוצה" — הפצת תורת החסידות — האָט זיך בעיקר אָנגעהויבן „נאָך פעטערבורג", ד.ה. — נאָך דער גאולה פון י"ט כסלו.

און דערפאַר, כשם ווי מען געפינט ביי מתן תורה בכלל, אַז עס איז פאַרבונדן מיט דעם מספר פון שלש — ובפרט בנוגע לזמן: מ"ת איז געווען „ביומא תליתאי בירחא תליתאי"[6] — עד"ז איז געווען ביים גילוי פון פנימיות התורה בי"ט כסלו[7], אַז עס איז געווען:

(א) אין חודש כסלו, וואָס איז דער ירחא תליתאה פון תחלת השנה[8], (ב) ביומא תליתאה — ביום השלישי בשבוע.

די הסברה בזה — י"ל[9]:

דער אויפטו פון מ"ת איז, וואָס דעמולט איז בטל געוואָרן די גזירה פון עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים[10], עס האָט זיך אויפגעטאָן דער חיבור פון „עליון" מיט „תחתון"; און דאָס איז מרומז אין דעם ענין פון „שלישי": „ראשון" ווייזט אַז עס איז (מלכתחלה פאַראַן) נאָר איין זאַך; „שני" ווייזט אויף פירוד[11] — צוויי באַזונדערע זאַכן (ווי קודם מ"ת, אַז „עליון" און „תחתון" זיינען געווען צוויי באַזונדערע זאַכן); און „שלישי" ווייזט אויף דעם חיבור פון ביידע צוזאַמען.

וואָס דערפאַר איז תורה ענינה „שלום", ווי דער רמב"ם שרייבט[12] אַז „כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" — און תורה נקראת „שלום"[13] ווייל דער ענין פון „שלום" איז חיבור פון צוויי (הפכים).

1) נדפס ב„אגרות קודש" אדה"ז (קה"ת תש"מ) סי' לח. וש"נ.

2) י"ג וכשהיינו קורא!

3) כלשון הכתוב. וי"ג לשלום וראה ברכות בסופה.

4) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' ריט ואילך (ע"ד הקבלה).

5) תורת שלום ע' 112 ואילך.

6) שבת פח, א.

7) להעיר מהידוע בשם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, די"ט כסלו הוא מ"ת דפנימיות התורה (ראה „התמים" חוברת ב' ע' צד (188)). וראה לקוטי לוי"צ שם ע' רכג ואילך.

8) ראה לקוטי לוי"צ שם ע' ריט. לקו"ש ח"א ע' 25. חי"ד ס"ע 1251 ואילך.

9) ראה גם לקו"ש ח"ב ע' 301 ואילך. ובכ"מ.

10) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו.

11) ע"ד ש„בראשית ברא גו' (ביום השני) ויבדל גו'" (בראשית א, ז. וראה ב"ר פ"ד, ו. פרש"י עה"פ).

12) בסוף הל' חנוכה — ע"פ ספרי נשא ו, כו (מ"מ שם). וראה גיטין נט, ב (אוה"ת משלי ע' תקנג). וראה לקו"ש ח"ח ע' 349 ואילך, שי"ל שמקורו דהרמב"ם הוא בבמדב"ר שצוין בהערה הבאה.

13) כ"ה הלשון בלקו"ת מטות (פו, ב). ובכ"מ. וראה גם ערה"כ לבעל סה"ד ע' שלום. ובבמדב"ר פי"א, ז: שלא נמשלה התורה אלא בשלום. ובמדרש לקח טוב ר"פ קדושים: אין שלום אלא תורה.

עד״ז איז עס אויך בנוגע לגילוי והפצת תורת החסידות:

קודם הגאולה פון י״ט כסלו איז ניט געווען די הפצה חוצה פון די מעיינות התורה — סיי דער „חוצה״ שבאדם עצמו, וואס דאס איז — אנהויבנדיק פון זיין שכל[14], און סיי „חוצה״ כפשוטו, לערנען פנימיות התורה בפרסום, און פארשפרייטן זי בכל מקום ביז אין די ווייטסטע ערטער —

און די גאולה פון י״ט כסלו האט אויפגעטאן דעם „יפוצו מעיינותיך חוצה״ — בדוגמת חיבור „עליון״ און „תחתון״ פון מתן תורה.

וכנ״ל י״ל אז דאס איז דער טעם — עכ״פ איינער פון די טעמים וואס דער אלטער רבי פארבינדט זיין גאולה מיט אמירת הפסוק „פדה בשלום נפשי״ — ווייל דאס איז דער תוכן הענין פון „שלום״.

ג. דערמיט וועט מען אויך פארשטיין די שייכות פון י״ט כסלו צו דעם ענין פון „הוכפל בו כי טוב״ — וואס דער אלטער רבי איז מדייק במכתבו, אז זיין גאולה איז געווען (ניט סתם[15] ביום שלישי בשבוע, נאר) אין דעם טאג וואס „הוכפל בו כי טוב״:

הכפלת כי טוב ביום השלישי ווייזט, כידוע[16], אויף דעם כפל הטוב — „טוב לשמים וטוב לבריות״: וואס דער טוב כפול איז אן ענין פון חיבור „עליון״ ו„תחתון״ — דער טוב איז בחיבור וביחד לשמים ולבריות.

און דער טוב כפול איז מודגש במיוחד אין תורת החסידות, וואס מאנט פון אן אידן ביידע קצוות: פון איין זייט טוט אויף חסידות — פנימיות התורה — אז די עבודה בין אדם למקום זאל זיין בתכלית העלי׳ — „שמים״ (דורכגענומען מיט די מעיינות שבתורה); לאידך גיסא, מאנט חסידות דעם ענין פון אהבת ישראל ביז צו „בריות בעלמא״, ווי דער אלטער רבי איז מבאר באריכה אין ספר התניא פרק לב.

ד. נאך אן ענין אין דעם:

די עבודה פון חסידות איז אזא וואס איז שייך, ויתרה מזה וואס נעמט ארום אלע אידן — סיי די וועלכע זיינען בבחי׳ „שמים״ און סיי די וועלכע זיינען בבחי׳ „בריות״:

דער אלטער רבי איז מדגיש, גלייך אין דעם „שער-בלאט״ פון ספר התניא, אז „קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו״ — אז יעדער איד דארף וויסן, אז עס איז „אליך״ פאר אים „קרוב מאד״ דער ענין פון עבודת השם, און ווי דער אלטער רבי איז ממשיך גלייך בהשער און מאריך בהביאור בספרו — ספר התניא — ווי מען קען דאס דורכפירן „בדרך ארוכה וקצרה״;

ולאידך גיסא, איז דער אלטער רבי מדגיש[17] — אז אפילו איינער וואס האלט שוין ביי די בחי׳ פון „שמים״, ווען די עבודה איז ביי אים שוין אן ענין פון „רגילות״ און „טבע״ און ער טוט ניט אויף שטייגן נאך העכער ווערט ער

---

14) ראה אוה״ת לתהלים (יהל אור) ע׳ תנה, שהמדות (ז״א) נק׳ חוץ לגבי חו״ב. וי״ל, שגם המוחין נק׳ חוץ לגבי האמונה שלמעלה מהשכל ובפרט לגבי עצם הנפש (ראה לקו״ת ויקרא ד, ב).

15) ובפרט לפי הנוסחא „יום ג׳ שהוכפל בו כי טוב״.

16) ראה קידושין מ, א. פיה״מ להרמב״ם פאה בתחלתה. מכתב כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע בסה״מ תש״ט ע׳ 18. מכ״ק ומאמר כ״ק מו״ח אדמו״ר שם. אוה״ת בראשית (לג, א ואילך), משפטים ע׳ א׳קנז. א׳קסא ואילך).

17) תניא פט״ז.

אנגערופן „לא עבדו", און א איד מוז שטענדיק זיין אַן „עובד אלקים" — מער פון זיין רגילות;

און דערביי באווארנט מען, אז אויך דער ענין איז „קרוב אליך הדבר מאד": א איד קען דאך טראכטן, וויבאלד ער געפינט זיך שוין אין דער בחי' פון „שמים" — איז ווי מאַנט מען ביי אים אַז ער זאָל דערגרייכן נאך העכער? זאָגט דער אַלטער רבי, אַז אויך אויף דער עבודה זיינען געגעבן געוואָרן כוחות, ביז אַז עס איז „קרוב מאד" פאַר יעדן אידן.

ה. לויטן ביאור האמור אין דעם אויפטו (עכ"פ — איינער פון די עיקר־דיגע אויפטועון) פון י"ט כסלו, וועט מען אויך פאַרשטיין דעם קשר צווישן דער גאולה פון י"ט כסלו מיט ספר התניא.

— וכידוע, אַז די נ"ג יום וואָס דער אַלטער רבי איז געווען במאסר זיינען כנגד די נ"ג פרקים פון תניא[18], און די גאולה פון י"ט כסלו איז געווען אין זכות פון די „צוויי יאָר חיות בתורה ועבודה וואָס דער תניא האָט מוסיף געווען צווישן חסידים" (וואָס דערפאַר האָט דער אַלטער רבי געוואָלט אַז דער תניא זאָל זיין אָפּגעדרוקט פאַר י"ט כסלו)[19] —

וואָרום אע"פ אַז די הדפסה פון דעם ספר איז געווען מיט צוויי יאָר קודם[20] דער גאולה פון י"ט כסלו (דער תניא האָט זיך אָפּגעדרוקט בשנת תקנ"ז און די גאולה איז געווען בשנת תקנ"ט) — איז אָבער דער חידוש פון דעם ספר התניא (לגבי אַנדערע דרושי חסידות שלו) פאַרבונדן מיטן אויפטו פון י"ט כסלו[21].

וועט מען דאָס פאַרשטיין לויטן פתגם פון רבותינו נשיאינו, אַז דער תניא איז „תורה שבכתב של תורת החסידות"[22].

ווי פאַרשטאַנדיק בפשטות, איז דער תואר „תורה שבכתב של תורת החסי־דות" אויפן ספר התניא ניט נאָר דער־פאַר וואָס דער אַלטער רבי האָט אים אַליין געשריבן

[ניט ווי די דרושי חסידות שלו וואָס ער האָט געזאָגט בעל פה — און זיי זיינען פאַרשריבן געוואָרן דורך זיינע תלמידים (ועד"ז די תורות פון מגיד און בעש"ט וועלכע זיינען געשריבן גע־וואָרן בלויז דורך תלמידים און ניט דורך זיי אַליין)] —

נאָר ווייל דער יחס פון ספר התניא צו שאר תורת החסידות איז בדוגמת היחס פון תורה שבכתב צו תורה שבעל פה, כדלקמן.

ו. דער חילוק פון תורה שבע"פ און תורה שבכתב[23] און

א חילוק וועלכער ברענגט א חילוק להלכה בפועל באופן לימודם — אף דלא ידע מאי דקאמר בתושב"כ, דוקא כשמבין בתושבע"פ[24]: אין תושבע"פ איז בעיקר נוגע די הבנה והשגה פון דעם

18) ספר השיחות תש"ג ע' 59.

19) מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בקיצורים והערות ע' קכ ואילך. אגרות קודש שלו ח"ד ע' רסב ואילך.

20) להעיר ממחז"ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד, וש"נ. זח"ב מט, א) אלפיים שנה קדמה תורה (גם — הוראה לעולם) לעולם.

21) ראה תורת שלום ע' 55. שם ע' 114 ואילך — שאף שהתניא נכתב לפני פטרבורג הרי הוא באופן של החסידות שלאחרי פטרבורג.

22) ראה בארוכה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שם (קצוה"ע ע' קיח ואילך. אג"ק שם ע' רסא ואילך).

23) ראה תו"א נז, ד ואילך. לקו"ת ויקרא ה, ב ואילך. ובכ"מ.

24) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב־יג. וש"נ.

ענין הנלמד, ס'איז אבער ניט אזוי נוגע דער דיוק אין די אותיות ותיבות; משא"כ אין תושב"כ: יעדער אות מוז געשריבן ווערן בדיוק, און דער עיקר דערביי איז די קריאת האותיות:

וי"ל אז דערפאר האט זיך אויפגעטאן דער ענין ערשט ביי מ"ת. ווארום אע"פ אז דער ענין פון לימוד התורה איז גע־ ווען אויך פאר מ"ת „מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם"[25], ביז אז ביי זיי איז געווען תורה אויך פארשריבן, ווי דער רמב"ם[26] שרייבט „וחבר בו ספרים והודיעו ליצחק בנו", אבער דאס אלץ האט ניט געהאט דעם גדר פון תורה שבכתב — דאס האט זיך אויפגעטאן ערשט דורך און נאך מ"ת.

וויבאלד אז פאר מ"ת איז געווען די גזירה פון עליונים לא ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, איז אזוי געווען בנוגע צו תורה גופא — עס איז געווען דער עליון — די רוחניות פון תורה (הבנה והשגה)[27] אבער דער עליון האט ניט יורד געווען אין דעם תחתון — הכתיבה והספר שכתבו — עס זאל ווערן א חפץ דקדושה;

דוקא נאכדעם ווען ס'איז בטל גע־ ווארן די גזירה, האט זיך אויפגעטאן אז „העליונים ירדו לתחתונים" — תורה איז אראפגעקומען אין מעשה, תורה שבכתב: „והמכתב מכתב אלקים הוא"[28], ווען ער האלט בידו א ספר תורה וכיו"ב איז ער נוקט חפץ,

און עס איז ניט אן ענין פון ירידה אין תורה ח"ו, נאר ווי תורה איז אין מעשה, אין „כתב" — איז דאס „מכתב אלקים" — חיבור „עליון" און „תחתון".

ועד"ז איז אין ספר התניא וואס דער אלטער רבי האט עס געשריבן אין אן אופן אז יעדער אות זאל זיין מדוייק בתכלית, ווי כ"ק מו"ח אדמו"ר האט דערציילט[22] אז דער אלטער רבי האט גע־ שריבן דעם תניא במשך צוואנציק יאר, „וגרע ודייק בכל תיבה ותיבה עד אשר צרפו וזקקו בחסר ויתיר" (און בשעת ער האט געגעבן דעם תניא אין דפוס האט ער זיך שטארק געבעטן ביים מדפיס ער זאל זייער מדייק זיין אין דער „הגהה בחסר ויתיר") —

וואס אט־די התלבשות פון פנימיות התורה אין אותיות שבכתב איז איין זאך מיטן ענין הגאולה פון י"ט כסלו, וועל־ כער האט אויפגעטאן דעם „יפוצו מעיינותיך חוצה", אז די „מעיינות" שבתורה זאלן אראפקומען ביז אין „חוצה".

און פונקט ווי דאס איז בנוגע צו תושב"כ, אז ניט נאר וואס אין איר איז כלול גאנץ תורה שבע"פ — ליכא מידי דלא רמיזי באורייתא[29] — וואס איז שפעטער נתגלה געווארן, נאר אויך די ענינים אין תורה וועלכע מ'האט גע־ לערנט קודם מ"ת,

עד"ז איז בנוגע צום ספר התניא, אז אין אים זיינען אויך נכלל ענינים פון תורת החסידות, אויך די ענינים וואס

25) יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם מו, כח. ובכ"מ.

26) הל' ע"ז פ"א ה"ג.

27) וזה שבא בכתב ה"ז לפרסם וכו' את הדיבור אותיות מחכימות ומועיל לזכרון (ראה ירושלמי ברכות פ"ה ה"א) וכו'.

ולהעיר מהמבואר בענין קיום המצות של האבות שהי' בעיקר ברוחניות, וקיומן בגשמיות (כמו המקלות דיעקב שהיו במקום תפלין — זח"א קסב, א. וראה סה"מ תקס"ב ע' יב. ועוד) הי' טפל להרוחני של המצוה (ראה לקו"ש ח"ג ע' 888. ח"ה ע' 327. ועוד).

28) תשא לב, טז.

29) ראה זח"ג רכא, א.

דער אַלטער רבי האָט מגלה געווען קודם כתיבת התניא, וי״ל נאָך מער: ווי־באַלד אַז דער בעש״ט און דער מגיד האָבן זייער תורה ניט פאַרשריבן — ס׳איז געווען נאָר בבחי׳ תושבע״פ וועלכע איז פאַרשריבן געוואָרן דורך די תלמידים — און מיט תורת חסידות חב״ד האָט דער אַלטער רבי געבראַכט די ענינים פון חסידות הכללית אין הבנה והשגה, אַנהייבנדיק בספר התניא, קומט אויס, אַז אין ספר התניא זיינען גע־בראַכט בכתב אויך די ענינים פון תורת החסידות הכללית[30].

פון כל הנ״ל איז פאַרשטאַנדיק דער גודל הענין והעילוי וכו׳ פון לימוד ספר התניא — תורה שבכתב פון תורת החסידות — וואָס דורך דעם לימוד, בתוככי לימוד החסידות בכלל, וועט מען זוכה זיין בקרוב ללמוד תורתו של משיח — וואָס ענינה איז פנימיות התורה, ובלשון רש״י[31]: סוד טעמי׳ ומסתר צפונותי׳ — מפיו של משיח, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש״פ וישלח תשמ״ב)

30) ראה שיחת ש״פ תשא תפר״ח (סה״מ תפר״ח ע׳ קצט ואילך) דגילוי הבעש״ט והה״מ היו הכנה לגילוי עצם פנימיות התורה שנתגלה ע״י רבינו הזקן, בדוגמת עבודת האבות שהיתה הכנה לגילוי העצמות דמתן תורה. וראה ד״ה פדה בשלום תרפ״ה בשם אביו כ״ק אדמו״ר רנ״ע י״ט כסלו עטר״ת (נדפס בסה״מ עטר״ת (הוצאת תשמ״ח) בסופו. תורת שלום (הוצאת תשמ״ג) בסופו).

31) שה״ש א, ב (וצ״ע מקורו).

וישב

א. בקשר דערמיט וואס די אחי יוסף האבן יוסף׳ן פארקויפט „בעשרים כסף״[1], שטייט אין ירושלמי[2]: „לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף יהי׳ כל אחד ואחד פודה את בנו בכורו בעשרים כסף (שהן חמש שקלים) . . לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה (שתי כסף — מחצית השקל) לפיכך יהי׳ כל אחד ואחד נותן שקלו טבעה״.

דאס הייסט, אז צוליב דער מעשה פון מכירת יוסף זיינען אידן „נתחייב״ געווארן[3] אין צוויי מיני „תשלומין״ — פדיון בכור און מחצית השקל.

מפרשים[4] זיינען מסביר די שייכות ביניהם:

מחצית השקל איז „כופר נפשו״[5], וע״פ הידוע[6], אז מחמת דעם עון פון מכירת יוסף איז נגזר געווארן דער עונש הגלות לדורות. וואס דאס מיינט, אז מכירת יוסף איז א „חטא נמשך״ וועלכער פאדערט א כפרה לדורות — דער „כופר נפשו״ פון מחצית השקל וואס אידן דארפן געבן.

און דער טעם פון פדיון הבן — „ויהרוג ה׳ כל בכור בארץ מצרים גו׳ על כן אני זובח לה׳ גו׳ וכל בכור בני אפדה״[7] — איז פארבונדן דערמיט, וואס מצד מכירת יוסף (בכורה של רחל) זיינען אויך די „בכורי ישראל״ געווען בכלל סכנה, נאר „ה׳ עשה להם נס ולפיכך הוצרכו פדיון לדורות״[8].

דארף מען פארשטיין: פארוואס האט דער עון פון מכירת יוסף גורם געווען אז אידן זאלן דערפאר זיין מחוייב אין צוויי (סוגי) תשלומין[9] — סיי פדיון הבן און סיי מחצית השקל?

ב. עוד קשה: אין ירושלמי[10] שטייען די ביידע עניני תשלום בהמשך צו פארשידענע טעמים אויף מחצית השקל: „לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל . . לפי שעברו על עשרת הדברות . . עשרה גרה (און דערנאך) . . לפי שמכרו בבכורה של רחל . . פודה את בנו בכורו . . לפי שמכרו בכורה של רחל . . יהי׳ כאו״א נותן שקלו טבעה (מחצית השקל)״.

איז לכאורה ניט מובן: ווי פאסט דא אריין, אין דער סוגיא פון מחצית השקל,

---

1) פרשתנו לז, כח.

2) שקלים פ״ב סה״ג. וכ״ה בב״ר פרשתנו עה״פ (פפ״ד, יח)*. ועוד.

3) ביפה תואר שם, שמכירת יוסף היא טעם רק על ערך הפדיון, וכן על הסך של מחצית השקל (וראה פי׳ „הכותב״ לע״י שקלים שם). אבל בנזר הקדש (הארוך) לב״ר שם הוא כבפנים.

4) נזר הקדש שם.

5) ר״פ תשא.

6) זח״ב (בתוספות) רעו, א. זהר חדש פרשתנו (כט, א). ובכ״מ. ולהעיר משבת י, ב ותוד״ה ה״ג שם.

*) בב״ר שם: מכרתם בנה של רחל כו׳ לפיכך יהי׳ כאו״א מפריש ערך בנו ה׳ סלעים. וראה רש״י, יפה תואר ופי׳ מהרז״ו לב״ר שם. חזקוני פרשתנו עה״פ. ובב״ר הוצאת טהעאדאר (אלבק): מפריש ה׳ סלעים של בן (בלי תיבת „ערך״).

7) בא יג, טו.

8) ל׳ נזר הקדש שם.

9) ולא משמע שזהי פלוגתא. וראה הלשון בב״ר שם: א״ר יהודה כו׳ (ולא ר׳ יהודה אומר). וראה לקמן בפנים.

10) שקלים שם. וכן בפסיקתא דר״כ פ׳ שקלים.